OLIY TA’LIM TASHKILOTIDA BOSHQARUVNING AMALDAGI HOLATINI DALILLARNI O‘ZARO TEKSHIRISH ORQALI DIAGNOSTIKA QILISH

Islamova Zulfizar Akmal qizi
Oriental universiteti mustaqil tadqiqotchisi
Elektron pochta: zulfizarislamova24@gmail.com

Annotatsiya: *Tezisda oliy ta’lim tashkilotidagi boshqaruvning amaldagi holatini hujjat, ijro qaydi va ishtirokchi tajribasini o‘zaro tekshirish orqali diagnostika qilish tartibini taklif etamiz. Konseptual tahlil asosida dalil manbasi, undan chiqariladigan xulosa va qo‘shimcha tekshiruvni bog‘lovchi matritsani ishlab chiqdik. Tafovutlarni muqobil izohlar orqali aniqlashtirish, ma’lumot yetishmasligini salbiy natijadan ajratish hamda muammo pasportini boshqaruv chorasiga bog‘lash shartlarini belgiladik. Taklif etilgan tartib boshqaruvni takomillashtirishning aniq predmetini aniqlashga qaratilgan metodik ishlanmadir.*

Kalit so‘zlar: *oliy ta’lim, boshqaruv diagnostikasi, triangulyatsiya, dalil, hujjat tahlili, muammo pasporti.*

DIAGNOSING UNIVERSITY MANAGEMENT THROUGH EVIDENCE TRIANGULATION

Abstract. *We propose a diagnostic procedure combining formal documents, implementation records and participant experience. Conceptual analysis informs an evidence matrix that distinguishes what each source can support and what requires further verification. The procedure connects discrepancies, alternative explanations and evidence gaps to a structured problem statement and a management response. It is a methodological proposal, with empirical validation reserved for subsequent research.*

Keywords: *higher education, management diagnosis, triangulation, evidence, document analysis, problem statement.*

MUAMMO VA YONDASHUV

Oliy ta’lim tashkiloti raqobatbardoshligini oshirish uchun boshqaruvdagi qaysi munosabatni o‘zgartirish zarurligini aniqlashimiz kerak. Faqat hisobot yoki qoniqish so‘roviga tayangan baho qaror, ijro va ta’limiy natija orasidagi uzilishni to‘liq ko‘rsatmasligi mumkin. Shu bois diagnostikani «nima belgilangan?», «nima bajarilgan?» va «bu ishtirokchi tajribasida qanday namoyon bo‘lgan?» savollari atrofida tashkil etamiz.

Tadqiqot maqsadi rasmiy tartib bilan kundalik faoliyatni qiyoslash va aniqlangan tafovutni tekshiriladigan boshqaruv muammosiga aylantirish tartibini ishlab chiqishdir.

Maqsadli tanlangan to‘rtta ilmiy manbani konseptual qiyosladik. Tahlil birligi sifatida bitta boshqaruv qarorining belgilanishi, bajarilishi va qayta baholanishi o‘rtasidagi aloqani oldik. Ushbu tezisda yangi empirik so‘rov yoki tajriba-sinov natijalarini taqdim etmaymiz.

Dalillarni tanlash va qiyoslash

Bowen hujjat tahlilining imkoniyatlari, cheklovlari va boshqa tadqiqot usullari bilan bog‘lanishini yoritadi [1]. Biz bundan hujjatning mazmunini uning yaratilish maqsadi, sanasi va kelib chiqishi bilan birga tekshirish zarurligi haqidagi metodik xulosani chiqaramiz. Bir dastlabki hisobotdan ko‘chirilgan bir necha ma’lumotni mustaqil tasdiqlar deb hisoblamaymiz.

Kholmuminov, Kholmuminov va Wright O‘zbekiston oliy ta’lim tashkilotlarini resurslarga qaramlik nazariyasi asosida o‘rgangan [2]. Ushbu tadqiqotga tayanib, diagnostikada ijro talabini resurs sharoitidan ajratmaslikni taklif etamiz. Biz tarixiy davrga oid natijalarni hozirgi universitetlar holatining tayyor tavsifi sifatida qo‘llamaymiz.

Tekshiruv doirasini oldindan belgilaymiz: ta’lim dasturi yoki bo‘linma, muayyan qaror, kuzatuv davri va ta’sirlangan guruh. Har bir qaydda manba sanasi, hodisa sodir bo‘lgan vaqt va hujjat versiyasini saqlaymiz. Dalillarni quyidagi matritsa bo‘yicha qiyoslaymiz.

1-jadval

Boshqaruv holatini diagnostika qilish uchun dalillar matritsasi[5]

Dalil manbasi	Asoslay oladigan xulosa	Qo‘shimcha tekshiruv
Nizom va qaror	Belgilangan vazifa, vakolat va muddat	Hujjat amal qiladimi, ijrochiga yetkazilganmi?
Ijro va resurs qaydi	Qayd etilgan harakat va ajratilgan imkoniyat	Haqiqiy bajarilish, qamrov va mazmuniy sifat qanday?
So‘rov yoki suhbat	Respondentning tajribasi va bahosi	Savol, davr va foydalanish tajribasi mosmi?
Baholangan o‘quv ishi	Talabaning mezonga mos natijasi	Topshiriq, rubrika va baholash sharoiti qiyoslanadimi?

So‘rov javoblarini respondentning axborotga ega bo‘lish imkoniyatiga mos talqin qilamiz. Rahbar vakolatlar tartibini, pedagog ijro sharoitini, talaba esa o‘zi foydalangan xizmatni tavsiflashi mumkin. Turli savollarga berilgan javoblarni bitta o‘rtacha ballga birlashtirmaymiz. Hujjat topilmaganini ish bajarilmaganiga tenglashtirishdan oldin muqobil qaydlar mavjudligini tekshiramiz.

Mos keluvchi dalillar xulosani kuchaytirishi mumkin, biroq ularning mustaqilligi va aynan bir hodisaga tegishliligi tekshirilishi kerak. Tafovut mavjud bo‘lsa, uni yashirmaymiz: vaqt farqi, atama talqini, qamrov yoki amaliy ijro bilan bog‘liq muqobil izohlarni ajratamiz. Shundan keyin maqsadli qo‘shimcha tekshiruvni belgilaymiz.

Tafovutdan muammo pasportiga o‘tish

[5] Manba: muallifning konseptual qiyoslash natijalari.

1-rasmda uch turdagi dalilni bir hodisa bo‘yicha qiyoslash tartibini ifodaladik. O‘quv mahsuloti ta’limiy natija to‘g‘risida xulosa zarur bo‘lganida qo‘shimcha tekshiriladi. Sxemadagi yo‘nalishlar diagnostik xulosa chiqarish mantiqini ko‘rsatadi.

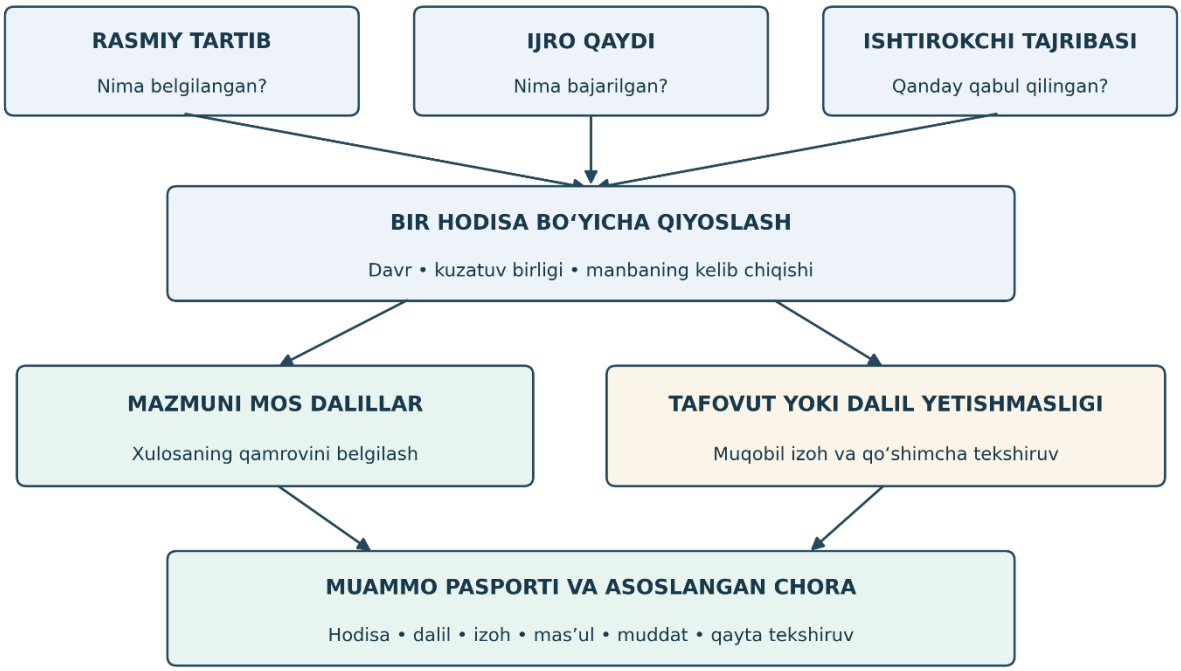

1-rasm. Dalillarni o‘zaro tekshirish va diagnostik xulosa chiqarish tartibi

Manba: muallif ishlanmasi.

Masalan, talabaga maslahat xizmati nizomda belgilangan, lekin ayrim talabalar undan foydalanmaganini bildirgan bo‘lsin. Bu shartli vaziyatda xizmat ishlamagani, axborot yetib bormagani yoki talabada ehtiyoj bo‘lmagani haqidagi taxminlarni ajratamiz. Qabul jadvali va haqiqiy murojaat qaydlarini ko‘rib chiqamiz; so‘rovda xabardorlik, ehtiyoj va foydalanishni alohida so‘raymiz. Shu tariqa tashkiliy ijro muammosini kommunikatsiya yoki qamrov muammosidan farqlaymiz.

Muammo pasportida kuzatilgan hodisa, davr, ta’sirlangan guruh, dalil manbalari, tafovut, muqobil izoh va aniqlashtirilishi zarur savolni qayd etamiz. Xulosaning doirasini ham ko‘rsatamiz: bitta dasturdagi holatni butun universitetga umumlashtirmaymiz. Dalil yetarli bo‘lmasa, takomillashtirish chorasi bilan bir qatorda qo‘shimcha tekshiruvning mas’uli va muddatini belgilaymiz.

Muhokama va amaliy tavsiyalar

Stensaker sifatni ta’minlash natijalarini tashkiliy o‘zgarish haqidagi taxminlar bilan bog‘liq holda muhokama qiladi [3]. Biz diagnostikada yangi tartib tasdiqlanishi, uning bajarilishi va ta’lim natijasi yaxshilanishini alohida dalillar bilan asoslashni taklif etamiz. Bajarilgan ish qaydi boshqaruvning talaba kompetensiyasiga sababiy ta’sirini o‘z-o‘zidan isbotlamaydi.

Axmedovning ta’lim sifati monitoringini joriy etishga oid ishida rejalashtirish, baholash, tahlil va korreksiya o‘zaro bog‘langan [4]. Ushbu mantiqdan diagnostik xulosani keyingi harakatga ulash uchun foydalanamiz. Umumiy o‘rta ta’limga oid vositalarni universitetga moslashtirishda akademik qarorlar, dastur xususiyatlari va respondentlar tarkibini alohida hisobga olamiz.

Amaliy qo‘llashda dastlab ta’limiy ahamiyati yuqori bo‘lgan bitta qaror bo‘yicha dalillarni yig‘ishni tavsiya etamiz. So‘ng aniqlangan tafovutning qay darajada takrorlanishini boshqa qarorlar yoki bo‘linmalar kesimida tekshiramiz. Respondentlar javoblarini shaxssizlantiramiz, toifalar kesimida qamrovni ko‘rsatamiz va faqat muvaffaqiyatli holatlarni tanlashdan saqlanamiz. Qarama-qarshi dalillarni ham tahlil bayonnomasida saqlaymiz.

Taklifning cheklovi uning konseptual xususiyatidadir. Matritsaning qo‘llash qulayligi, turli tahlilchilar xulosalarining mosligi va diagnostikadan keyingi choralar natijadorligi hali empirik tekshirilmagan. Keyingi tadqiqotda bir xil hodisani mustaqil tahlil qilish, tafovut sabablarini muhokama etish va yo‘riqnomani aniqlashtirish orqali vositani sinash mumkin.

XULOSA

Boshqaruvning amaldagi holatini diagnostika qilish uchun dalil manbasi va undan chiqariladigan xulosani ajratadigan matritsa hamda tekshiruv tartibini ishlab chiqdik. Asosiy taklifimiz — rasmiy tartib, ijro va ishtirokchi tajribasini bir davr va hodisa doirasida qiyoslash, tafovutni muqobil izohlar bilan tekshirish, so‘ng muammo pasportini mas’ul, muddat va qayta baholash sharti belgilangan choraga aylantirishdir. Bu tartib raqobatbardoshlikni oshirishga qaratilgan boshqaruv o‘zgarishining aniq predmetini asoslashga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bowen G. A. Document Analysis as a Qualitative Research Method // Qualitative Research Journal. 2009. Vol. 9, No. 2. P. 27–40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027

2. Kholmuminov S., Kholmuminov S., Wright R. E. Resource dependence theory analysis of higher education institutions in Uzbekistan // Higher Education. 2019. Vol. 77, No. 1. P. 59–79. https://doi.org/10.1007/s10734-018-0261-2

3. Stensaker B. Outcomes of Quality Assurance: A Discussion of Knowledge, Methodology and Validity // Quality in Higher Education. 2008. Vol. 14, No. 1. P. 3–13. https://doi.org/10.1080/13538320802011532

4. Axmedov M. U. Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifati monitoringini amaliyotga joriy etish texnologiyasi // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. 2023. № 5. B. 118–123. https://interscience.uz/index.php/home/article/download/2887/2577/7895